

# Η ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γιώργος Λεωτσάκος

Καταρχήν επιθυμώ να ευχαριστήσω το Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, τους οργανωτές της εκδήλωσης και ιδιαίτερα τους οργανωτές της θεματικής ενότητας γύρω από τα προβλήματα και τις προοπτικές των μουσικολογικών σπουδών και της μουσικολογικής έρευνας στην Ελλάδα, για την ευγενική τους πρόσκληση να συμμετάσχω στο συνέδριο αυτό.

Δεν είχα ποτέ και ως τώρα δεν επεδίωξα καμιά πανεπιστημιακή ιδιότητα επειδή από χαρακτήρα ΚΑΙ δεν είμαι καμωμένος για τη διδασκαλία αλλά ΚΑΙ θέλω να αποφεύγω κάθε δέσμευση που ακόμη και με τον πιο καλοπροαίρετο ή ευνοϊκό τρόπο, θα επηρέαζε ίσως τα χρονοδιαγράμματα της δουλειάς μου. Γι'αυτό δε μου πέφτει λόγος να μιλήσω για τις μουσικολογικές σπουδές στην Ελλάδα. Θα περιοριστώ λοιπόν να ακούσω με τη μεγαλύτερη χαρά και το ζηρότερο ενδιαφέρον, τα όσα ασφαλώς διαφωτιστικότερα γύρω από το θέμα αυτό (τόσο ζωτικής σημασίας άλλωστε) θα μας πουν οι φίλοι Πανεπιστημιακοί, προσφέροντας το καταστάλαγμα μιας πολύτιμης σχετικής πείρας.

Όμως εκεί όπου έχω να πω κάποια λόγια πύρινα, είναι ο τομέας της μουσικολογικής έρευνας. Γράφοντας τα λόγια αυτά δε γνωρίζω αν και κάποιος άλλος από τους παρόντες αγαπητούς φίλους θα αναφερθεί στα ίδια ζητήματα. Είτε όμως αυτό συμβεί, είτε όχι, τολμώ να προεξοφλήσω ότι όλοι θα συμφωνήσουν μαζί μου και μάλιστα υπερθεματίζοντας. Όπως, δυστυχώς ανενδοίαστα, προεξοφλώ και ότι τίποτε δε θα αλλάξει την κατάσταση που θα περιγράψω - όλες οι ενδείξεις μου επιβάλλουν την προσδοκία της επιδείνωσής της.

Από αγάπη για το αντικείμενό της Ιστορίας της Εντεχνης Ελληνικής Μουσικής και μόνο, ασχολούμαι επί 20 χρόνια τώρα με την έρευνά της, είτε στο περιθώριο του βιοπορισμού μου, είτε συνδυάζοντάς την με αυτόν, δίχως ποτέ να θελήσω να δεχτώ από πουθενά την παραμικρή οικονομική βοήθεια, ακριβώς για να διατηρήσω την ελευθερία του χρόνου και της συνειδητής μου, δίχως να τα δεσμεύω ακόμη και με το καθ'όλα εύλογο αντάλλαγμα ενός δημοσιεύματος που οσοδήποτε και αν ήταν επιστημονικό θα έπρεπε να παραδοθεί μέσα σε κάποιες προθεσμίες. Ως τώρα τα έβγαζα πέρα, φτάνοντας μάλιστα στο σημείο, το 1984, να αναλάβω τη δαπάνη της αποκατάστασης ενός πολυτιμότερου αυτόγραφου που έπεσε στα χέρια μου. Ηδη όμως μια συρροή παραγόντων με αναγκάζει να σταματήσω τη δουλειά μου και να μετρώ ακόμη και τις ημέρες που μας χωρίζουν ως το 1993: λένε ότι τότε το συνάλλαγμα θα κινείται ελεύθερα, τουλάχιστον στις χώρες της Ε.Ο.Κ. Σκέπτομαι, λοιπόν, να εγκαταλείψω οριστικά την Ελλάδα στα 58 μου χρόνια (αυτή, αν ζήσω, θα είναι τότε η ηλικία μου). Δεν έχω την παραμικρή επιθυμία να ζω σε έναν τόπο που φανερά πια εχθρεύεται όλο και περισσότερο όσους και όσα του θυμίζουν τη χαμένη του ταυτότητα και ψυχή και που όχι μόνο δε μου έδωσε τίποτε από τα ελάχιστα που χρειαζόμουν

για να τον υπηρετήσω, με το δικό μου τρόπο, στον τομέα μου, αλλά ήδη μου παίρνει τα πάντα, καθιστώντας προβληματική όχι πια την επιβίωσή μου ως μιας οποιασδήποτε επιστημονικής οντότητας, αλλά ακόμη και ως άτομου μέσα στην κόλαση της αθηναϊκής καθημερινότητας.

Ας γίνω πιο συγκεκριμένος. Η έρευνα της Ιστορίας της Εντεχνης Νεοελληνικής Μουσικής, εξαρτάται σε ποσοστό τουλάχιστον 90%, από δύο κυρίως βιβλιοθήκες: την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος και τη Μπενάκειο Βιβλιοθήκη που, όπως ξέρομε, διαθέτουν τις Αθηναϊκές κυρίως εφημερίδες από το 1830 περίπου ως σήμερα. Σε αυτές βρίσκεται και από αυτές πρέπει να ανασυρθεί το μεγαλύτερο μέρος της Ιστορίας της Εντεχνης Νεοελληνικής Μουσικής. Όμως, κοντεύουν σχεδόν τρία χρόνια από τότε που οι εφημερίδες αυτές είναι απρόσιτες, εξαιτίας μιας συρροής τεχνικών, ας πούμε, παραγόντων τους οποίους, όπως όλα δείχνουν, κανένας δε μπορεί, δε θέλει ή και τα δύο μαζί, να αντιμετωπίσει τόσο άμεσα και επιτακτικά όσο χρειάζεται. Έτσι από την Εθνική Βιβλιοθήκη έχουν αποσυρθεί το 95% (μάάλιστα, το 95%) όλων των εφημερίδων, λόγω διαιωνιζόμενων επισκευών της πτέρυγας του κτιρίου που τις στεγάζει. Από τη Μπενάκειο ένα ποσοστό, κάπως μικρότερο, αλλά σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, μεγαλύτερο του 50%, έχει αποσυρθεί για να περαστεί σε μικροφίλμ. Όμως, είτε επειδή δεν υπάρχουν καθόλου χρήματα για το σκοπό αυτό, είτε επειδή υπάρχουν με το σταγονόμετρο, τόμοι που έχουν αποσυρθεί από το 1982, δηλαδή πριν από 8 χρόνια, ακόμη δεν έχουν περαστεί σε μικροφίλμ. Όλα αυτά όμως θα τα διαβάσετε στο φωτοτυπημένο μου άρθρο που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα Πρώτη της 28ης Απριλίου 1988 και που έχετε όλοι μπροστά σας. Προσθέτω μόνο ότι το άρθρο αυτό φάνηκε να ευαισθητοποιεί ανώτατα κυβερνητικά στελέχη της εποχής εκείνης, τα οποία και φρόντισαν να επικοινωνήσουν μαζί μου - παρόλο που δεν είχα να πω τίποτε περισσότερο από όσα έγραφα εκεί. Όμως έκτοτε πέρασαν πάνω από δυόμισι χρόνια και δεν έγινε τίποτε: σήμερα η κατάσταση, για τον ερευνητή, είναι η ίδια και χειρότερη.

Γιατί λέω χειρότερη; Επειδή και αυτό το ανεκτίμητο Μοτσενίγειο Αρχείο Νεοελληνικής Μουσικής, που επί 20 χρόνια τώρα παραμένει στην Εθνική Βιβλιοθήκη θλιβερά αταξινόμητο από έλλειψη χρημάτων, μεταφέρθηκε στην Αγία Παρασκευή, όπου όμως δε μπορεί κανένας να το επισκεφτεί, ενώ μπορούσε καλά να κάμει κάτι τέτοιο όσο βρισκόταν στο Βαλλιάνειο Μέγαρο. Για να δείτε κάτι από το Αρχείο αυτό σήμερα, πρέπει να ειδοποιήσετε την κεντρική υπηρεσία. Αποστέλλεται την επομένη ή την μεθεπομένη υαλάλληλος στην Αγία Παρασκευή, κουβαλά το μπακαλοκατάστιχο που χρησιμεύει ως ευρετήριο του Αρχείου, σημειώνετε το τί θέλετε, και αν είσατε τυχερός, μέσα σε μια εβδομάδα, σας φέρνουν το σχετικό φάκελο. Αυτό το κατάστιχο πρέπει να ανοίχτηκε από τον ίδιο τον αείμνηστο Σπύρο Μοτσενίγο, όσο ζούσε, για δική του χρήση. Φυσικά, ο ίδιος έχοντας καταρτίσει το Αρχείο, γνώριζε καλλίτερα από κάθε άλλον το πού θα εύρισκε το κάθε τι. Το υλικό ήταν και παραμένει τοποθετημένο μέσα σε φτηνά, παλιομοδίτικα "ντοσιέ" με εκείνα τα μαύρα φιογκάκια που όλο και ξεφτίζουν - μην ξεχνούμε ότι και ο Μοτσενίγος ξόδευε από το υστέρημά του για να το φτιάξει και ασφαλώς δεν είχε τη δυνατότητα για πολυτέλειες. Η υποτυπώδης ταξινόμηση έχει γίνει ανά ονόματα συνθετών που ακολουθούνται από κάποιους αριθμούς

φακέλων. Αναφέρω, ως παράδειγμα, το Σαμάρα, επειδή είναι χαρακτηριστικό. Στο κατάστιχο, λοιπόν, υπάρχει η εγγραφή Σαμάρας, φάκελοι 712 και 833. Πίστευα ότι το υλικό αυτό το είχα διεξέλθει, αλλά πρόσφατα χρειάστηκε να επανέλθω για περισσότερες λεπτομέρειες. Όταν, δεκαπέντε περίπου ημέρες μετά τη σχετική αίτηση, παρέλαβα το υλικό, διαπίστωσα κατάπληκτος ότι, αυτό που στο κατάστιχο χαρακτηρίζεται ως φάκελος στην πραγματικότητα συχνά δεν είναι ένα ντοσιέ, αλλά περισσότερα. Και αυτά κανένας δε σκέφτηκε να τα χαρακτηρίσει με ένα διακριτικό, π.χ. 833α, 833β, 833γ, και ούτω καθεξής. Φυσικά, ακόμη και όταν το υλικό βρισκόταν στο Βαλλιάνειο Μέγαρο, σας έφερναν τον πρώτο από τους φακέλους με τον αριθμό 833 που έπεφτε στο μάτι του υπαλλήλου, ο οποίος εκτελούσε την παραγγελία σας. Έτσι, λοιπόν, τελευταία μου παραδόθηκε ένα ντοσιέ με τον ίδιο πάντα αριθμό, γεμάτο με ντοκουμέντα που έβλεπα για πρώτη φορά και, ω της έκπληξης, ένα εντελώς άγνωστο έργο του Σαμάρα για χορωδία και πιάνο! Τα γεγονότα μιλούν από μόνα τους και δε χρειάζεται να επεκταθώ περισσότερο.

Εξάλλου, ως το 1977, τα οικονομικά μου μου επέτρεπαν να επεκτείνω την έρευνα της Εντεχνης Ελληνικής Μουσικής και έξω από τον Ελληνικό χώρο, λ.χ. στο Παρίσι, κατοικώντας, έστω, στην Πανεπιστημιούπολη ή σε σπίτια φίλων. Εκτοτε όμως τα εισοδήματα όλων μας αυξήθηκαν με αριθμητικά, σταδιακά όμως ροκανίστηκαν και ροκανίζονται σε αγοραστική αξία λόγω πληθωρισμού και υποτίμησης της δραχμής. Και πάλι όμως, με το δημοσιογραφικό μου "ελευθέρας" σε υπεραστικά λεωφορεία μπορούσα να κάνω έρευνα στο εσωτερικό της Ελλάδας. Δυστυχώς το "ελευθέρας" αυτό, που είχα αξιοποιήσει στο έπακρο, καταργήθηκε πρόσφατα ενώ ένα ελληνικό ξενοδοχείο με εντελώς υποτυπώδεις ανέσεις στοιχίζει γύρω στις 5.000 δρχ. την ημέρα. Για να μην προχωρήσω στα εισιτήρια της "Ολυμπιακής", στις γραμμές εσωτερικού, που είναι απληρσίαστα. Κανείς από τους Έλληνες δυστυχώς δεν έχει συνειδητοποιήσει ότι, ενώ ένα εισιτήριο Αθηνών - Θεσσαλονίκης μετέπιστροφής στοιχίζει κάπου 25.000 δρχ. και καλύπτει χρόνο πτήσης μιας ώρας περίπου, ένα εισιτήριο Αθηνών - Μανίλας μετέπιστροφής στοιχίζει 190.000 δρχ. και καλύπτει χρόνο πτήσης 40 ωρών. Με μόνη τη διαφορά, εννοείται, ότι στη Μανίλα δεν πρόκειται να αγακαλύψουμε καμιά από τις χαμένες όπερες του Παύλου Καρρέρ ή του Σπυριδωνός Ξύνδα! Τελευταίο, αλλά όχι έσχατο ίσως, η τριτοκοσμική (κατά τον επεικέστερο χαρακτηρισμό) αθλιότητα των ελληνικών συγκοινωνιακών και τηλεπικοινωνιακών μέσων, αθηναϊκών και επαρχιακών, αστικών και υπεραστικών. Λ.χ. πάρα πολλές φορές μου έτυχε να κάνω έρευνα από το τηλέφωνο: στο αρχείο μου, μέσα στους σχετικούς φακέλους, υπάρχουν, με ημερομηνία και ώρα έναρξης της σχετικής τηλεφωνικής συνδιάλεξης, καταγραφές ανεκτίμητων πληροφοριών για πρόσωπα και πράγματα από ανθρώπους που πολλοί σήμερα δε ζούν, όπως ο αιώνηστος αρχιμουσικός Τότης Καραλίβανος. Σήμερα όμως το χάλι του ΟΤΕ είναι τέτοιο, ώστε πολλές φορές, όπως όλοι μας άλλωστε, μαρτυρώ για να επικοινωνήσω με τους αγαπητούς φίλους, όπως τον κ. Δημήτρη Γιάννου στη Θεσσαλονίκη, ή τον κ. Γιώργο Αμαργιανάκη στο Ρέθυμνο. Για να μην πω ότι ευκολότερα μπορώ να τηλεφωνήσω στο Τόκιο πάρα στην οδό Καλλιδρομίου.

Κι όμως δε φτάσαμε ακόμη στο χειρότερο. Πιστεύω λοιπόν ότι το χειρότερο είναι η υποβάθμιση του ψυχικού, πνευματικού και διανοητικού επιπέδου ολόκληρου του πληθυσμού της χώρας. Σε λίγα χρόνια φοβούμαι ότι θα αποτελείται, σε συντριπτικό ποσοστό, από ανεγκέφαλα γηπεδόβια έμπλεα επιθετικότητας. Αυτά φοβούμαι ότι θα είναι οι τελικοί αποδέκτες των όποιων κειμένων μας κατορθώσουν να φτάσουν ως τη δημοσίευση.

Τελειώνοντας θα πω ακόμη ότι αυτός ο τόπος που μου αφαιρεί πια τα πάντα δίχως το παραμικρό αντάλλαγμα, ίσα-ίσα για να εξακολουθώ να τον υπηρετώ, δε μου έδωσε ποτέ σχεδόν (οι ελάχιστες εξαιρέσεις μετριώνται στα δάχτυλα του ενός χεριού) τη δυνατότητα να δώ τα κείμενά μου σωστά τυπωμένα και διορθωμένα από μένα τον ίδιο. Ολοι οι μουσικολόγοι αντιμετωπίζομε σοβαρότατα και πολύ άμεσα προβλήματα δημοσίευσης των εργασιών μας, δεν τολμώ καν να πω πια σύμφωνα με τις διεθνείς προδιαγραφές. Υπάρχουν στιγμές που ειλικρινά αισθάνομαι ότι αγωνίζομαι σαν τον Κυναίγειρο. Να λοιπόν για ποιό λόγο μετρώ ακόμη και τις μέρες ως το 1993 και μπορώ να πώ ότι ψυχολογικά βρίσκομαι ήδη με τη βαλίτσα στο χέρι. Τουλάχιστον να φύγω για να κρατήσω ακόμη στη θέση του το κεφάλι μου και να μην έχω την τύχη ενός σύγχρονου Κυναίγειρου, εξίσου Έλληνα και πατριώτη με τον αρχαίο, που αναγκάζεται να δώσει τη μάχη του για την Ελλάδα όχι πια εναντίον των Περσών αλλά των ανθρώπων που επιμένουν να αποκαλούν τους εαυτούς τους Έλληνες. Σας ευχαριστώ που με ακούσατε.